

Prof. dr Vladimir Obradović

TIPOLOGIJA TERORIZMA I KARAKTERISTIKE POSTRATNOG TERORIZMA

R E Z I M E

Ovaj sistemski pregledni članak o terorizmu bavi se problemom njegove definicije i tipologije, te daje prikaz recentnih podataka i rezultata istraživanja ove sigurnosne pojave koja naročito ugrožava stabilnost mladih nacionalnih država.

Suvremeni terorizam prestankom hladnog rata postaje "fenomen sive zone" u koju pored njega spadaju buntovništvo, ratno huškaštvo, militantni fundamentalizam i nacionalizam, etničko čišćenje, građanski ratovi, ali i operacije organiziranog kriminala. Posebno je u članku dan djelomičan prikaz rezultata originalnog istraživanja ratnog i post ratnog terorizma sa utvrđivanjem zajedničkih karakteristika počinjenih djela i počinitelja kriminalnog terorizma i zločina iz mržnje.

S obzirom na aktualnost ove pojave u Bosni i Hercegovini informacije i rezultati istraživanja izneseni u članku imaju komparativnu vrijednost i mogu biti poticajni za izučavanje "fenomena sive zone" na cjelokupnom teritoriju Bosne i Hercegovine.

PROBLEM DEFINIRANJA TERORIZMA

Pod pojmom terora (lat.terror, terroris = strah užas franc. terreur = sijanje straha) shvaćamo stanje straha i užasa, ali i postupke - aktivnosti kojima se strah izaziva kod civilnog stanovništva. Te aktivnosti obavezno uključuju neku vrstu nasilja, najčešće ekstremnog tipa, koje je usmjereno na izazivanje straha i slamanje otpora radi ostvarivanja manje ili više jasno određenog političkog cilja. Danas je teror ušao u praksu određenih političkih i parapolitičkih snaga, kao osmišljeno i sistematski razvijano djelovanje koje (bi) treba (lo) pomoći ostvarenju njihovih političkih ciljeva i

propagandnih nakana. U pojmovnoj osnovi terorizma leži primjena takvog nasilja koje svojom okrutnošću užasava i zastrašuje. To se ogleda u sljedeće dvije općeprihvaćene definicije terorizma; "pojam terorizma znači smišljeno, politički motivirano nasilje učinjeno protiv neborbenih ciljeva od strane subnacionalnih skupina ili tajnih agenata, obično sa namjerom da se utječe na javnost".¹

Za američki FBI "terorizam je nezakonita primjena sile ili nasilja protiv osoba ili imovine kako bi se zastrašilo ili na nešto prisililo vladu, civilno stanovništvo ili bilo koji dio društva radi ostvarivanja političkih i društvenih ciljeva". Niže citirani autor (W. Laqueur) navodi svoju sažetu definiciju; "Terorizam predstavlja nezakonitu primjenu nasilja za postizanje političkog cilja pri čemu stradaju nedužni ljudi", ali, praveći analizu sadržaja, izbrojao je 109 definicija terorizma koje su se pojavile u znanstvenoj i stručnoj javnosti od 1936 - 1981. godine.² Walter Laqueur "Reflection on Terrorism".1986.g.

Zanimljivo je navesti i mišljenje A.Rubina³ koji tvrdi da ne treba raspravljati o terorizmu kao općoj pojavi, već da je ono o čemu se pod tim pojmom raspravlja neko konkretno djelo koje počinitelj, zakonodavac ili države, koje zaključuju međunarodni ugovor, definiraju kao terorističko djelo iz određenih razloga. Teškoće i nesuglasja oko definiranje terorizma proizlaze s jedne strane zbog toga što se terorizmom obuhvaćaju različiti akti nasilja i ugrožavanja ljudskih prava i života, kao i njihovih zajedničkih i individualnih dobara, a ovi akti su toliko raznovrsni da ih je teško podvesti pod neki zajednički nazivnik. S druge strane političko nesuglasje oko određenja što sve spada u međunarodni terorizam još uvijek je znatno prisutno, jer se teško povlači granica između "boraca za slobodu" i "terorista" u mnogim konkretnim društveno političkim uvjetima i konfliktnim međunarodnim odnosima.⁴

No međunarodna zajednica suočena sa izrazitim porastom terorističkih aktivnosti 70-ih i 90-ih godina definirala je "međunarodni terorizam kao posebnu grupu međunarodnih kaznenih djela, veoma teških po ispoljenoj

¹ Patterns of Global Terrorism 1994. US Department of State 1995. g.

² Walter Laqueur "Reflection on Terrorism." 1986.g.

³ Katarina Tomaševski "Izazov terorizma" 1983.g. "Mladost" Bgd.

⁴ O tome svjedoči izjava izraelskog premijera Netanyakua (1986.) gdje ukazuje da "za jedne je jedan čovjek terorist, a za druge borac za slobodu, a to je lažna simetrija". Također je poznato da su "za vrijeme II svjetskog rata članovi pokreta otpora u okupiranoj Francuskoj sistematski ubijali njemačke žene i djecu" F.Hagan 1997.p 165

društvenoj opasnosti, za koja je svojstveno da su svjesno poduzeti akti članova različitih organiziranih grupa u pogledu pobuda za organiziranje, uperenih protiv života ljudi, materijalnih i duhovnih dobara stvorenih i priznatih u svjetskoj zajednici, pri čemu se korištenjem različitih dozvoljenih i zabranjenih sredstava pogodnih za to ova dobra uništavaju ili oštećuju i stvara se opća opasnost te ugrožava mir”.

U tom smislu od početka suvremenog terorizma za koji se smatra da je bila 1961. godina prve otmice aviona i njihovog skretanja na Kubu, a posebno početkom 70-ih godina rasprave pred Ujedinjenim nacijama urodile su nizom međunarodnih konvencija⁵. One su unijele više suglasja u vrednovanju i praksi suzbijanja terorizma, tako da se danas može govoriti o samo nekim izuzetnim državama koje ohrabruju ili čak podupiru terorističke aktivnosti. To su prema američkim izvorima danas još samo zemlje sa izrazito totalitarnim političkim režimima i to Libija, Kuba, Irak, Iran, Sjeverna Koreja, Sudan i Sirija. Problem definiranja uvjetuje i činjenica da je terorizam specifičan pravni pojam i da je njegova povijest tijesno vezana za povijest političkog delikta, mada suvremene tipologije terorizma znatno prelaze okvire takvog pristupa. Naime, češće se koristi izraz-sintagma politički terorizam da bi se iz brojnih terorističkih akata nasilja izdvojili oni koji imaju neupitnu političku motivaciju i ciljeve. No, kao što ćemo vidjeti i u analizi postratnog terorizma mnoštvo akata nasilja nemaju ispoljenu političku motivaciju ni nekakav društveni cilj, već predstavljaju ili zločin iz mržnje⁶, ili pak neki oblik kriminalno terorizma kojim se ostvaruje ili prikriva ostvarenje materijalne koristi za počinitelja, odnosno predstavlja jednostavno prigodno nasilničko vandalsko ponašanje uništavanjem lako dostupne imovine u vlasništvu vulneribilne žrtve. Naravno da je i u tim slučajevima moguće neke od ovih delikata smjestiti u širi politički kontekst, jer je plauzibilno da se mnogi od njih ne bi desili da je zvanični režim ekspeditivno i efikasno reagirao, te da politička klima nije pogodovala lakoj stigmatizaciji žrtava i opravdavanju počinitelja ovih zločina iz mržnje ili kriminalnih terorističkih djela.

⁵ Tokijska konvencija 1963., Haška konvencija 1970., Montrealska konvencija 1971., Njujorška konvencija 1973., Rezolucija Glavne skupštine UN o sprečavanju međunarodnog terorizma 18.12.1972.

⁶ Pod zločinom iz mržnje podrazumijevaju se “kriminalni napadi usmjereni na osobu ili njenu imovinu na osnovi žrtvine rase, boje kože, religije, nacionalnog porijekla, etničke pripadnosti, spola ili seksualne orijentacije” Kraus 1993.

⁷ Pojam kriminalni terorizam P.Wilkenson 1974. određuje kao sistematsko pribjegavanje teroru u stjecanju privatne materijalne dobiti.

U suvremenoj tipologiji terorizma zločin iz mržnje i kriminalni terorizam nemaju internacionalnu dimenziju i svrstavaju se u takozvani domaći terorizam (F.Hagan 1997.) dakle onaj koji se odvija unutar određene države i usmjeren je isključivo protiv vlasti te države⁸. Zanimljivo je da za ovakvo određenje "domaćeg terorizma" F.E.Hagan ne uzima kao osnovicu vrstu i strukturiranost terorističkih grupa, nego jednostavnu činjenicu da one nasilnički djeluju unutar SAD protiv vlasti SAD. Na osnovu svega iznesenog čini se metodološko analitički najopravdanije da se prihvati stav većine suvremenih autora, koji određuju "terorizmom sve ono što je tako definirano nacionalnim i međunarodnim kongresima i konvencijama., kao pravom zabranjeno djelo čije se značajke navedene u njegovom opisu" K.Tomaševski 1983. Određenje terorizma u zakonodavstvu bivše SFRJ opisano je u članku 125. Kaznenog zakona po kome terorizam kao kazneno djelo postoji onda kada netko iz neprijateljskih pobuda prema SFRJ izazove eksploziju, požar ili poduzme drugu opće opasnu radnju ili akt nasilja kojim se može stvoriti osjećaj osobne nesigurnosti kod građana. Prema toj definiciji očigledno je da se znatan dio kaznenih djela može svrstati u terorističke akte samo ako im se "pripiše" neprijateljska pobuda prema državi, a dubiozno je i "stvaranje osjećaja osobne nesigurnosti kod građana". Takva odrednica terorističke kaznene djelatnosti vjerovatno je bila pod ideološko političkim utjecajem i izrazitim prisustvom brojnih emigrantskih grupacija i skupina koje su prihvaćale terorizam kao borbu za ostvarenje svojih političkih ciljeva. U novoformiranim državama u početnoj fazi preuzete su dobrim dijelom odredbe KZ SFRJ pa tako i definicija terorističkog krivičnog djela. Kao primjer navodima da Republika Hrvatska u članku 236 KZ definira (danas) terorizam kao čin namjere ugrožavanja ustavom utvrđenog državnog i društvenog ustrojstva ili sigurnosti Republike Hrvatske izazivanjem eksplozija ili požara, odnosno poduzimanjem drugih općeopasnih radnji ili činova nasilja kojim se stvaraju osjećaji nesigurnosti kod građana.

⁸ U domaći terorizam svrstavaju se pored politički motivirani terorističkih aktivnosti još i zločin iz mržnje, te samo izvodački terorizam (termin "single issue" koriste prvi put Schmidt i Graaf 1982. Primjeri za "single issue" terorizam su akcije ekstremista iz redova boraca za zaštitu životinja, anti abortusa te neki usamljeni podmetači bombi (čuveni "Unabomber" koji je u periodu 1978-1995. godine podmetnuo 16 eksplozija i otkriven tek 1996.) F.Hagan 1997.p 167

⁹ Tako naprimjer SAD registriraju 38 terorističkih grupa koje su bile aktivne u SAD 1982. Godine i čija je teroristička aktivnost bila isključivo usmjerena protiv vlasti državnih institucija i poslovnih organizacija u SAD (izvor za ove podatke je Izvještaj FBI "Terrorism in the US 1982-1992.) Washington 1993.

Vjerovatno da nije mnogo drugačije, odnosno da je vrlo slično definiran terorizam i u KZ BiH. Na osnovu iznesenih definicija može se zaključiti da je pravno određenje terorizma u zakonodavstvima novoformiranih država nastalih poslije raspada SFRJ nesumnjivo nedostatno kada se ima u vidu njihovo demokratsko višestranačko ustrojstvo i prihvaćanje konvencija o građanskim slobodama i ljudskim pravima.

Događanja u toku ratnog i postratnog perioda u Republici Hrvatskoj koja se obilovala specifičnim oblicima postratnog terorizma (u pravilu zločina iz mržnje i kriminalnog terorizma) te današnja događanja terorizma u mladoj federaciji BiH ukazuju na potrebu revizije spomenutih odredbi kaznenog zakona u pravcu jasnijeg i jednoznačajnijeg određenja terorističkih kaznenih djela i potpunijeg definiranja terorizma kao društvene pojave i pravne kategorije. To bi nesumnjivo olakšalo znanstvenoistraživačku i kriminalističko policijsku djelatnost na preveniranju međunarodnog i domaćeg terorizma na ovim prostorima.

TENDENCIJE U MEĐUNARODNOM TERORIZMU

Krajem 70-tih godina pokreću se velika znanstveno fundirana istraživanja internacionalnog terorizma koja bacaju više svjetla na ovu društvenu pojavu i njene trendove. To je prvenstveno longitudinalno istraživanje međunarodnog terorizma od 1968. do 1978. godine koje je proveo National Foreign Assesment Center CIA Washington 1979. i istraživanje koje je realizirala RAND-corporation publicirano u Journal of International Affairs vol. 32 1978. Zbog različitih metodoloških pristupa i operacionalizacije definicije terorizma ova se istraživanja bitno razlikuju u svojoj kvantifikaciji terorističkih akata i tipologiji terorizma. Tako naprimjer NFAC navodi podatak o ukupno 3.043 teroristička djela koja su evidentirana u razdoblju 1968-1978. dok, RAND konstatira 881 međunarodni teroristički incident za isti period vremena.

No, bez obzira na ove različitosti ova istraživanja pokušala su sistematizirati, klasificirati i objasniti kretanja u međunarodnom terorizmu te naznačiti neke bitne uzroke njegove ekspanzije. Suvremeni američki izvještaji o kretanju međunarodne terorističke aktivnosti zapravo su jedini autentični izvor praćenja i analize kretanja ove društvene pojave.

TABELARNI PRIKAZ KRETANJA MEĐUNARODNE
TERORISTIČKE AKTIVNOSTI ZA PERIOD 1978 - 1994.

Godina	Broj sluč.	Godina	Broj slučajeva
1978.	530	1987.	665
1979.	434	1988.	605
1980.	499	1989.	375
1981.	489	1990.	437
1982.	487	1991.	565
1983.	497	1992.	363
1984.	565	1993.	431
1985.	635	1994.	321
1986.	612		
		Ukupno:	8.510 teror.dj.
		Prosjek	500

Izvor podataka: Patterns of Global Terrorism 1994 US Department State
od 1995 po.65.

Period od 1985 - 1988. godine karakterizira pojava brojnih terorističkih akata kojima je pogođeno 70 zemalja. Izvjesno jenjavanje međunarodnog terorizma od 1992. godine nije u strukturi zemalja i načinu izvršenja donijelo bitnije promjene, osim što su intenzivirana i neka nova žarišta (Afganistan, Austrija, Bosna i Hercegovina i Čečenija), a najčešće su se koristili bombaški napadi podmetanjem eksploziva, slanjem pisama bombi, auto bombaški napadi i sl.

MEĐUNARODNI TERORISTIČKI NAPADI
1994. god.

1. Bombaški napadi	126	39.2%
2. Oružani napadi	101	31.5%
3. Otmica	42	13.1%
4. Napadi zapaljivom bombom	31	9.7%
5. Napadi	9	2.8%
6. Paljevine	6	1.9%
7. Oružani prepadi	2	0.6%
8. Vandalizam	2	0.6%
9. Zauzeće objekta	1	0.3%
10. Držanje talaca	1	0.3%
Ukupno	321	100,0%

Izvor podataka: Patterns of Global Terror 1994.

Broj žrtava terorizma ovisi o njegovom intenzitetu, ali i usmjerenju terorista na određene mete – objekte. Taj broj je iznosio samo u SAD na razdoblje od 1987. – 1994. Godine 1164 ranjene i 243 poginule osobe, pri čemu su kao mete kao mete najčešće bili birani poslovni objekti.

U međunarodnom terorizmu ispoljavaju se danas već vrlo izražene tendencije globalizacije, profesionizacije, kooperacije terorističkih organizacija sa sličnim ideološko političkim osnovama, nastojanje da se terorizam iskoristi za ozbiljnije prijetnje nuklearnog i kemijsko biološkog terorizma. (B. Javorović 1997.).

Suvremeni teroristi već prilikom uključivanja u terorističku organizaciju dobro su politički pripremljeni i u organizaciji se nastavlja proces potpune ideologizacije i razvijanja spremnosti da se za njih dade živo.

Terorističke organizacije po pravilu imaju jasno određene svog neprijateljsva – protivnika protiv kojih se bore i kod svojih članova razvijaju krajnje neprijateljstvo, netoleranciju i beskompromisnost prema svemu što simbolizira neprijatelja. Ove organizacije obično javno preuzimaju odgovornost za teroristički događaj i ističu preko medija svoje zahtjeve upućene državi ili napadnutoj strani. Sve bolja obučenost terorista u rukovanju suvremenim oružijem i eksplozivnim napravama ukazuje na profesionizaciju koju prati i dobra pripremljenost, te brzina izvođenja terorističkih akcija. Teroriste moramo uvijek shvaćati ozbiljno, jer to potvrđuju njihovi postupci i žrtve, te vlastita spremnost na smrt.

MOGUĆA TERORISTIČKA OPASNOST ZA BIH

Suvremeni terorizam sa prestankom hladnog rata i prekidom neprijateljstva velikih sila postaje “fenomen sive zone”, jer se javlja kao najopasnija prijetnja stabilnosti nacionalnih država od nedržavnih akata i nevladinih procesa i organizacija. (Holand, Rhodes and Lubscha 1993.) Prema ocjeni spomenutih autora “fenomeni sive zone” postaju sve prevalentniji i očituju se u takvim aktivnostima koje uključuju konflikte slabijeg intenziteta, kao na pr.; terorizam, buntovništvo, ratno huškaštvo, mjilitantni fundamentalizam, etničko čišćenje, građanski rat, transnacionalne prijetnje, te operacije organiziranog kriminala. 10).

Plauzibilno je da je danas država Bosna i Hercegovina posebno izložena i pogodna za djelovanje gotovo svih oblika sivozonskih fenomena, te da je njena sigurnost izložena velikim rizicima. Terorističke aktivnosti koje se na njenom prostoru javljaju danas treba, po našem mišljenju, promatrati posebno u kontekstu međunarodnog terorizma, koji svoje osnove ima u ideologiji i praksi militantnog islamskog fundamentalizma, a zasebno izučavati pojave “zločina iz mržnje”, te post ratnog “kriminalnog terorizma”.

S druge strane nužno je svaki teroristički akt kriminalistički provjeravati i politički propitivati, kao izraz srpskog ili hrvatskog nacionalšovinizma, koji se izrazito suprostavlja cjelovitosti BIH i afirmaciji bošnjaštva. Zato dajemo aktuelan popis onih terorističkih organizacija, koje se prema američkim izvorima zasnivaju na ideologiji islamskog fundamentalizma. To zato što bi neke od tih grupa mogle biti utjecanje na neke oblike terorizma u federaciji BIH.

-10) Frank E. Hagen “Political Crime Ideology and Criminality” Allyn and Bacon, Boston 1997. p.136.

Naziv	God.osn.	Vrsta	Država
Abu Nidal,And Sabri Al Banna	1974.	Međunarodna TO protiv SAD, V.Brit.,Franc., Izraela, PLO	Irska 1974-83 Sirija 1983-87 Liban 1987
DEMOCRATIK FRONT For the liberation of Palestine DELP	1969	Organizacija marksističke orijentacije za oslobođenje Palestine	Sirija Libanon
15.May Organizacion Muhammed al Umari	1979	Palestinska organizacija	Bagdad
Al Gama, a la Islamyya	1970	Protiv kršćana i Zapada	Egipat – jug
HAMAS-Islamik Resistance Movement	1987	Palestinski ekstremistički islamistički pokret protiv Izraela i SAD	Izrael Jordan
The Harahat-ul-Ausar-HUA	1993	Islamska militantska skupina	Pakistan i u BIH
Hizballah(Party of God)		Islam.džihad protiv Izraela SAD za islamsku republiku Libanon	Libanon
Jihad group	1970	Egipatska islam.ekstremna Skupina protiv Mubaraka Za uspostavu islamske države	Kairo
Mujahedin-e Khalq Organizacion (MEK or MKO)	1960	Organizacija marksističko islamističke orijentacije protiv Tadašnjih iranskih vlasti i SAD	Iran
PALESTINE LIBERATION Front PLF	1970	Podijelio se u tri frakcije i za PLO Abu Abas	Tunis Irak
Palestine Islamic Jihad	1970	Fundamentalistička organ. Protiv Izraela i SAD	Gaza Jordan Libanon Sirija
Popular Front for the Liberation of Palestine	1967	Marks. Lenjinistička skupina George Habash	Sirija, Libanon
Popular Front for the Liberation of Palestine General Command	1968	Treoristička organizacija Ahmada Jabrila protiv Izraela i SAD djelovala u Evropi	Damask Libanon

Popular Front for the Liberation of Palestine Special Command	1979	Marks.-lenjinistička skupina Abu Salima djeluje u Evropi	Srednji istok Zapadna Evropa
Popular Struggle front PSF	1991	Radikalna Palest. Teror. skupina dr. Samira Qhasheha Protiv Izraela i PLO	Sirija Libanon Srednji Istok
Muslimanski studenti Sljedbenici imama Homeinija		Teroristička skupina protiv SAD	Iran